

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
для студентів спеціальності 231
«Соціальна робота» з дисципліни
«Соціальна опіка і піклування»**

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА**

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
для студентів спеціальності 231
«Соціальна робота» з дисципліни
«Соціальна опіка і піклування»**

**Житомир
Вид-во ЖДУ ім. І. Франка
2020**

УДК 37.013.42 (07)
М54

*Рекомендовано до друку Вченою радою Житомирського державного
університету імені Івана Франка
(протокол №7 від 25 червня 2020 року)*

Рецензенти:

- Білецька І. О.** – докторка педагогічних наук, професорка Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.
- Ташкінова О. А.** – кандидатка соціологічних наук, доцентка кафедри соціології та соціальної роботи ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет».

М54 Методичні рекомендації для студентів спеціальності 231 «Соціальна робота» з дисципліни «Соціальна опіка і піклування» / укладачі: Н. А. Сейко, С. М. Ситняківська, С.А. Котловий. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2020. 58 с.

У цьому навчально-методичному виданні представлені інструктивно-методичні матеріали для роботи студентів спеціальності 231 «Соціальна робота» з дисципліни «Соціальна опіка і піклування».

УДК 37.013.42 (038)

© Сейко Н. А., Ситняківська С. М., Котловий С.А., 2020

ЗМІСТ

1. Загальні відомості про навчальну дисципліну.....	4
1.1. Опис навчальної дисципліни.....	4
1.2. Програма навчальної дисципліни	5
1.3. Структура навчальної дисципліни.....	7
2. Рекомендації з організації самостійної роботи студента.....	9
2.1. Загальні рекомендації щодо організації самостійної роботи.....	9
2.2. Перелік і зміст тем навчальної дисципліни «Соціальна опіка і піклування».....	11
2.3. Матеріали для підготовки до практичних занять	21
3. Методичні рекомендації щодо виконання індивідуального науково-дослідного завдання.....	40
3.1. Вимоги до написання реферату та навчального проекту	40
3.2. Правила оформлення ІНДЗ	42
3.3. Критерії оцінювання якості ІНДЗ	43
3.4. Перелік тем для здійснення реферативного дослідження	43
4. Модульна контрольна робота	46
5. Контрольні питання до екзамену з дисципліни «Соціальна опіка і піклування».....	47
6. Практичні завдання з курсу «Соціальна опіка і піклування» ..	49
7. Тестові завдання з дисципліни «Соціальна опіка і піклування»	51
8. Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів з дисципліни «Соціальна опіка і піклування».....	54

1. Загальні відомості про навчальну дисципліну «Соціальна опіка і піклування»

1.1. Опис навчальної дисципліни

Мета та завдання навчальної дисципліни

Предметом вивчення навчальної дисципліни є механізм забезпечення опіки та піклування у державі. Опікунство та піклування – важливі юридично-виховні форми соціальної роботи. Вони застосовуються для захисту особистих і майнових прав дітей, які залишились без батьківського піклування, та громадян, які мають проблеми дієздатності. Об’єктивні умови розвитку цих форм соціальної роботи зумовлені особливостями соціального розвитку дитини або дорослої людини, які потрапили у несприятливі соціальні ситуації.

Метою викладання навчальної дисципліни «Соціальна опіка та піклування» є набуття знань студентів щодо теорії та історії опікунства та піклування як важливого складника соціально-педагогічної діяльності, а також засвоєння технології, набуття умінь та навичок щодо організації, здійснення, супроводу, супервізії опікунства та піклування в сучасних умовах.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Соціальна опіка та піклування» є засвоєння:

- теоретичних основ здійснення опіки та піклування;
- змісту й методів діяльності інституту опіки та піклування;
- основних форм захисту особистих і майнових прав дітей, які залишились без батьківського піклування та громадян, що мають певні проблеми дієздатності;
- технологій здійснення опікунства та піклування.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні

знати:

- історію розвитку інституту опіки та піклування;
- основні принципи, методи, завдання опікунських відносин;
- специфіку встановлення опіки/піклування (нормативно-правовий базис);
- сутність, зміст та особливості технологій здійснення опіки та піклування з різними категоріями клієнтів за різних форм опіки;

уміти:

- застосовувати на практиці знання з надання соціально-педагогічної допомоги клієнтам, що потребують опіки та піклування;

- проводити діагностику ресурсів прийомних сімей/ДБСТ;
- аналізувати нормативно-правове забезпечення встановлення опіки/піклування;
- розробляти засоби, що дозволяють здійснювати профілактику, корекцію поведінки соціально дезадаптованої особистості, а також сприяти її соціальній реабілітації.

1.2. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Теоретичні основи опікунства та піклування

Тема 1. Соціальні складові опікунства та піклування

Соціальні ситуації у житті громадян України, які потребують опікунства та піклування. Види соціальної захищеності дітей і дорослих на етапі демократичних перетворень. Основні групи населення, що потребують піклування й опікунства. Тенденції щодо піклування й опікунства в структурі соціальної роботи.

Тема 2. Забезпечення опікунства та піклування службами соціальної допомоги

Значення системи служб соціальної роботи у вирішенні проблем опікунства та піклування. Структура та типологія опікунства та піклування у соціальній роботі. Державні і недержавні організації опікунства та піклування. Система відомств і установ опікунства та піклування в Україні. Органи опікунства та піклування. Система опікунства дітей, позбавлених батьківського піклування. Зміст і форми роботи установ, які зайняті опікунством та піклуванням. Система соціального захисту прав дитини.

Тема 3. Соціально-правовий зміст забезпечення опікунства та піклування в Україні

Роль Конвенції про права людини і Конвенції про права дитини у забезпеченні належного рівня опікунства та піклування. Нормативно-правова система забезпечення опікунства та піклування в Україні. Основні підходи до забезпечення належного рівня опікунства та піклування в сучасних умовах. Роль медико-педагогічних комісій у встановленні форм соціального піклування. Правові питання врегулювання проблеми соціального сирітства.

Тема 4. Соціально-демографічні і психологічні особливості людей, які потребують піклування й опікунства

Соціально-психологічні особливості категорій осіб, які потребують опікунства. Проблема ранньої втрати батьків, захворювань та психічних розладів. Проблеми, пов'язані з недієздатністю людини. Психологічні особливості соціалізації людей, які опинилися у кризовому становищі.

Проблеми дітей, які залишилися без піклування. Безпритульність як соціальне явище. Ситуація соціального розвитку неповнолітніх з дисфункціональних сімей.

Змістовий модуль 2. Досвід здійснення опікунства та піклування

Тема 5. Розвиток традицій опікунства та піклування в Україні

Історичні тенденції розвитку. Місце та роль народних традицій в опікуванні сиріт і хворих. Значення християнства у розвитку соціальних поглядів на опікунство і піклування. Соціально-правові засади опікунства та піклування в радянські часи. Розвиток традицій опікунства та піклування в умовах різних етнічних культур у сучасних умовах.

Тема 6. Сутність і особливості опікунства та піклування

Соціальні умови опікунства та піклування. Юридичні підстави визначення опікунства та піклування. Медико-соціальні комісії. Морально-правові обов'язки опікунів і усиновителів. Матеріальні ресурси забезпечення опікунства.

Змістовий модуль 3. Практичні аспекти діяльності опікунства та піклування

Тема 7. Соціальні технології в умовах опікунства і піклування. Сучасні підходи до опікунства та піклування про дітей і молодь у сім'ї

Поняття про соціальні технології у соціальній роботі. Види соціальних технологій. Етапи соціальних технологій. Соціально-педагогічний аспект забезпечення опікунства та піклування. Соціальні програми опікунства та піклування у системі служб соціальної роботи. Місце і роль сім'ї та оточення в опікуванні та піклуванні. Виховання як соціальне піклування. Вплив психологічних механізмів сімейного виховання на соціалізацію дітей і молоді. Бездоглядність як соціальне явище. Соціальне сирітство. Рання інвалідизація як соціальна проблема. Соціальний розвиток неповнолітніх, які не можуть користуватися своїми правами. Психолого-педагогічні умови виховання дітей-інвалідів у сім'ї. Фостерні сім'ї.

Тема 8. Особливості опікунства та піклування про осіб груп ризику і хворих соціально небезпечними хворобами

Сучасні тенденції соціальної інвалідизації. Проблеми наркоманії і ВІЛ/СНІДу в Україні. Особливості соціального пристосування осіб груп ризику і хворих на наркоманію і СНІД. Ресоціалізація як вид соціального піклування про осіб груп ризику. Стратегія зниження шкоди. Особливості піклування про хворих на наркоманію і СНІД.

Тема 9. Вітчизняний та зарубіжний досвід соціального догляду за особами, які потребують опікунства та піклування

Соціальне сирітство як світовий феномен. Превентивні форми роботи з цільовими групами. Обсерваційні служби короткострокового утримання дітей. Види прийомних сімей (короткострокові, довгострокові, сім'ї-спеціалісти). Система соціальних установ для утримання цільових груп: дитячі будинки, будинки безпеки, напівнезалежні установи, спеціалізовані інтернати, хоспіси, комуни реабілітації.

1.3. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усьо го	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	ла б	ін д	с.р
Модуль 1												
Змістовий модуль 1. Теоретичні основи опікунства та піклування												
Тема1.Соціальні складові опікунства та піклування	8	2	2		2	2						
Тема 2. Забезпечення опікунства та піклування службами соціальної допомоги	8	2	2			4						
Тема 3. Соціально-правовий зміст забезпечення опікунства та піклування в Україні	10	2	2		2	4						
Тема 4. Соціально-демографічні і психологічні особливості людей, які потребують піклування й опікунства	6	2			2	2						
Разом за змістовим модулем 1	32	8	6		6	12						
Змістовий модуль 2. Досвід здійснення опікунства та піклування												
Тема 5. Розвиток традицій опікунства та піклування в Україні	12	2	2	2	2	4						
Тема 6. Сутність і особливості опікунства та піклування	10	2	2	2		4						
Разом за змістовим модулем 2	22	4	4	4	2	8						
Змістовий модуль 3. Практичні аспекти діяльності опікунства та піклування												
Тема 7. Соціальні технології в умовах опікунства і піклування. Сучасні підходи до опікунства та піклування про дітей і молодь у сім'ї	14	2	2	2	2	6						

Тема 8. Особливості опікунства та піклування про осіб груп ризику і хворих соціально небезпечними хворобами	10	2	2	2		4						
Тема 9. Вітчизняний та зарубіжний досвід соціального догляду за особами, які потребують опікунства та піклування	12	2	2	2	2	4						
Разом за змістовим модулем 3	36	6	6	6	4	14						
Усього годин	90	18	16	10	12	34						

2. РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТА

2.1. Загальні рекомендації щодо організації самостійної роботи.

Самостійна робота є невід'ємною складовою вивчення навчальної дисципліни. Вона здійснюється за такими напрямками:

- підготовка теоретичних питань до семінарських занять;
- виконання практичних завдань до лабораторних занять;
- конспектування першоджерел;
- підготовка рефератів;
- виконання індивідуальних (професійно-орієнтованих) завдань;
- підготовка до підсумкових модульних робіт;
- підготовка до екзаменів або заліків.

Підготовка теоретичних питань до семінарських занять передбачає опрацювання теми за питаннями семінарського заняття. Ці питання могли як розглядати під час лекції, так і повністю виноситися на самостійне опрацювання.

Алгоритм підготовки.

- Визначте питання для підготовки (мають бути розглянуті усі питання, вказані у плані семінарського заняття).
- Візьміть у бібліотеці університету (читальному залі або на кафедрі) джерела, зазначені у списку основної літератури. При підборі літератури Ви можете користуватися бібліотечними каталогами (алфавітним, предметним або систематичним).
- Визначте розділи (теми або параграфи), у яких розкрито питання семінарського заняття.
- Прочитайте ці розділи.
- Складіть план (простий або складний) відповіді на кожне питання.
- Визначте основні поняття, які Ви повинні засвоїти.
- Проаналізуйте, як опрацьований матеріал пов'язаний з іншими питаннями теми.
- Для кращого засвоєння та запам'ятовування матеріалу складіть короткий конспект, схеми, таблиці або графіки по прочитаному матеріалу.
- Визначте проблеми в опрацьованому матеріалі, які Ви недостатньо зрозуміли. З цими питаннями Ви можете звернутися на консультації до викладача.
- Перевірте, як Ви засвоїли опрацьоване питання. Ви можете це зробити, відповівши на тестові питання до теми або розв'язавши практичні завдання.

Конспектування першоджерел передбачає поглиблений розгляд окремих питань теми. Для конспектування можуть пропонуватися статті з фахових журналів, розділи монографій або підручників, твори відомих вітчизняних та зарубіжних вчених.

Алгоритм підготовки.

- Прочитайте запропоноване першоджерело.
- Правильно оформіть бібліографію першоджерела (автор, назва, вихідні дані).
- Складіть план (простий або складний).
- Для кожного пункту плану виділіть основні положення проблеми, яка висвітлюється у першоджерелі.
- Представте прочитаний текст у вигляді тез або анотації, використовуючи, при потребі, схеми, таблиці, графіки тощо.
- Для самоперевірки перекажіть статтю, використовуючи власний конспект.

Підготовка рефератів передбачає глибокий та детальний аналіз проблеми, винесеної у темі реферату.

Алгоритм підготовки.

- Ознайомтеся з вимогами до реферату.
- Оберіть тему реферату.
- Підберіть літературу, у якій розкривається тема реферату. При підборі літератури Ви можете користуватися бібліотечними каталогами (алфавітним, предметним або систематичним).
- Складіть план реферату.
- Опрацюйте літературні джерела, користуючись порадами до конспектування першоджерел.
- Систематизуйте опрацьований матеріал відповідно до плану реферату.
- Дайте власний критичний аналіз та оцінку висвітленої проблеми.
- Оформіть реферат відповідно до вимог.
- Здайте реферат викладачу у зазначений термін.

Виконання індивідуальних (професійно-орієнтованих) завдань має на меті вироблення умінь, необхідних для вирішення професійних завдань.

Алгоритм виконання

- Ознайомтеся з вимогами до індивідуального завдання.
- Ознайомтеся зі змістом індивідуального завдання.
- Визначте, чи доводилося Вам виконувати подібні завдання.
- Проаналізуйте теоретичний матеріал, необхідний для виконання індивідуального завдання.
- Визначте питання, на які Ви не можете дати відповіді самостійно, та зверніться з ними на консультації до викладача.

- Конкретизуйте завдання, які Ви маєте вирішити в ході виконання індивідуального завдання.
- Складіть розгорнутий план виконання завдання.
- Підберіть методи виконання завдання.
- Виконайте індивідуальне завдання відповідно до плану.
- Проаналізуйте, чи всі поставлені завдання Ви виконали.
- Внесіть, при потребі, корективи до виконаного завдання.
- Оформіть завдання відповідно до вимог.
- Здайте завдання викладачу у зазначений термін.

Підготовка до модульних контрольних робіт (МКР), заліків та екзаменів має на меті узагальнення та систематизацію знань з окремого модуля або навчальної дисципліни у цілому.

Алгоритм виконання

- Ознайомтеся з переліком питань та завдань до МКР, заліку або екзамену.
- Підберіть підручники, інструктивно-методичні матеріали або іншу довідкову літературу, необхідну для підготовки (її перелік Ви можете знайти в інструктивно-методичних матеріалах до модуля або курсу).
- Перегляньте зміст кожного питання, користуючись власними конспектами або підручниками.
- Визначте рівень знань з кожного питання.
- Визначте питання, які потребують ретельнішої підготовки (опрацювання додаткової літератури, складання конспектів, схем, розв'язання окремих типів задач тощо). З цією метою зверніться до алгоритму підготовки теоретичних питань до семінарських занять та виконання практичних завдань до лабораторних занять.
- Для самоперевірки перекажіть теоретичні питання або вирішіть практичне завдання.

Примітка

- ✓ При виконанні завдань, винесених на самостійне опрацювання, Ви можете звертатися за *консультацією* до викладача. Про час проведення консультацій повідомляє викладач.
- ✓ Теми, які у повному обсязі виносяться на самостійне опрацювання, та індивідуальні завдання студент має *здати викладачу на консультації* (дату проведення консультації повідомляє викладач).

2.2. Перелік і зміст тем навчальної дисципліни «Соціальна опіка і піклування».

Модуль 1. Теоретичні основи опікунства і піклування.

Лекція № 1

Тема: СОЦІАЛЬНІ СКЛАДОВІ ОПІКУНСТВА І ПІКЛУВАННЯ

План:

1. Характеристика соціальних ситуацій у житті громадян України, які потребують опікунства і піклування.
2. Види соціальної захищеності дітей і дорослих на етапі демократичних перетворень.
3. Основні категорії населення, що потребують піклування й опікунства.
4. Тенденції щодо піклування й опікунства в структурі соціальної роботи України на сучасному етапі.

Література:

1. Актуальні проблеми теорії і практики соціальної роботи на межі тисячоліть: Монографія. К.: УДЦССМ, 2001. 344 с. // Соціальна робота. Книга 1.
2. Бевз Г. Прийомні сім'ї (оцінка створення, функціонування та розвитку). К.: Главник, 2006. 112 с.
3. Громадська думка: дослідження, аналіз, висновки. К.: ДЦССМ, 2002. 236 с.
4. Дитинство в Україні: права, гарантії, захист: 36 документів. Мін-сім'я молодь, Український інститут соціальних досліджень, 1997. Ч. 1, 2. 215 с.
5. Діти вулиці: хто вони і як їм допомогти. Упоряд.: О. Главник, Н. Комарова. К.: Главник, 2006. 112 с.
6. Коваленко О. Педагогическое общение как необходимая составляющая процесса социализации детей, лишенных родительской опеки. Соціальна педагогіка: теорія та практика, 2005. №1. С. 51–56.
7. Конвенція ООН про права дитини.
8. Конституція України.
9. Національна програма «Діти України».
10. Психология социальной работы: учеб. пособие. Под общ. ред. М. А. Гулиной. СПб: Питер, 2004. С. 103–222.
11. Соціальна робота: Хрестоматія. К.: ДЦССМ, 2001. 396 с. Соціальна робота. Книга 3.
12. Технологія роботи з різними категоріями клієнтів центрів соціальних служб для молоді: Методичний посібник. С.В. Толстоухова, О.О. Яременко, О.В. Вакуленко та ін. К.: ДЦССМ, Державний інститут проблем сім'ї та молоді, 2003. С. 18–39, 63–68.

Тематика рефератів та повідомлень для самостійної роботи студентів за темою лекції №1:

1. Опіка як форма державної турботи про дітей, які залишилися без батьківського піклування.

2. Піклування як форма державної турботи про дітей, які залишилися без батьківського піклування.
3. Патронат як форма державної турботи про дітей, які залишилися без батьківського піклування.
4. Усиновлення як форма державної турботи про дітей, які залишилися без батьківського піклування.

Лекція № 2

Тема: ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОПІКУНСТВА І ПІКЛУВАННЯ СЛУЖБАМИ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ

План:

1. Значення системи служб соціальної роботи у вирішенні проблем опікунства і піклування. Основні нормативні документи з опікунства і піклування.
2. Система відомств і установ опікунства і піклування в Україні. Органи опікунства і піклування.
3. Державні і недержавні організації опікунства і піклування.
4. Зміст і форми роботи установ, які зайняті опікунством та піклуванням.

Література:

1. Актуальні проблеми теорії і практики соціальної роботи на межі тисячоліть: Монографія. К.: УДЦССМ, 2001. 344 с. Соціальна робота. Книга 1.
2. Державна допомога на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування : Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2001 року № 1751. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1751-18> (дата звернення: 02.10.2019).
3. Лукашевич М.П., Мигович М.І., Пінчук І.М. Соціальна робота в Україні: теоретико-методичні засади. К.: УДЦССМ-МАУП, 2006. 126 с.
4. Національна програма «Діти України».
5. Нормативно правові документи та внутрішньоорганізаційна робота служб у справах неповнолітніх Харківської області: Збірник нормативних актів та методичних рекомендацій. Автор-упорядник Ф.В. Гриценко. Харків: Право, 2012. 224 с.
6. Порядок провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини : Постанова Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 року № 866. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/866> (дата звернення: 02.10.2019).
7. Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини Постанова Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 року №

866. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/866> (дата звернення: 02.10.2019).

8. Соціальна робота: Хрестоматія. К.: ДЦССМ, 2001. 396 с. Соціальна робота. Книга 3.
9. Технологія роботи з різними категоріями клієнтів центрів соціальних служб для молоді: Методичний посібник. С.В. Толстоухова, О.О. Яременко, О.В. Вакуленко та ін. К.: ДЦССМ, Державний інститут проблем сім'ї та молоді, 2008. С. 18–39, 63–68.

Теми рефератів та повідомлень для самостійної роботи

1. Інституційні установи державної турботи про дітей, які залишилися без батьківського піклування, що підпорядковані Міністерству охорони здоров'я України.
2. Інституційні установи державної турботи про дітей, які залишилися без батьківського піклування, що підпорядковані Міністерству освіти і науки України.
3. Зміст та напрями діяльності міжвідомчої комісії з підтримки сімейних форм опіки.
4. Робота спеціалізованої служби супроводу сімейних форм опіки.

Лекція № 3

Тема: СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗМІСТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОПІКУНСТВА ТА ПІКЛУВАННЯ В УКРАЇНІ

План:

1. Система правового захисту населення в Україні щодо здійснення опіки та піклування.
2. Нормативно-правова база захисту дітей, що залишилися без батьківського піклування.
3. Система соціального захисту прав дитини.

Література:

1. Актуальні проблеми теорії і практики соціальної роботи на межі тисячоліть: Монографія. К.: УДЦССМ, 2001. 344 с. Соціальна робота. Книга 1.
2. Державна допомога на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування : Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2001 року № 1751. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1751-18> (дата звернення: 02.10.2019).

3. Лукашевич М.П., Мигович М.І., Пінчук І.М. Соціальна робота в Україні: теоретико-методичні засади. К.: УДЦССМ-МАУП, 2006. 126 с.
4. Національна програма «Діти України».
5. Нормативно правові документи та внутрішньоорганізаційна робота служб у справах неповнолітніх Харківської області: Збірник нормативних актів та методичних рекомендацій. Автор-упорядник Ф.В. Гриценко. Харків: Право, 2012. 224 с.
6. Порядок провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини : Постанова Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 року № 866. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/866> (дата звернення: 02.10.2019).
7. Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини Постанова Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 року № 866. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/866> (дата звернення: 02.10.2019).
8. Соціальна робота: Хрестоматія. К.: ДЦССМ, 2001. 396 с. Соціальна робота. Книга 3.
9. Технологія роботи з різними категоріями клієнтів центрів соціальних служб для молоді: Методичний посібник. С.В. Толстоухова, О.О. Яременко, О.В. Вакуленко та ін. К.: ДЦССМ, Державний інститут проблем сім'ї та молоді, 2008. С. 18–39, 63–68.

Теми рефератів для самостійної роботи

1. Опіка як форма державної турботи про недієздатних осіб.
2. Піклування як форма державної турботи про осіб з обмеженою дієздатністю.
3. Використання нормативної бази (актів) щодо функціонування прийомної сім'ї та захисту прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.
4. Нормативна база соціального супроводу прийомної дитини.

Лекція № 4

Тема: СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНІ І ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЛЮДЕЙ, ЯКІ ПОТРЕБУЮТЬ ПІКЛУВАННЯ Й ОПІКУНСТВА

План:

1. Соціально-психологічні особливості категорій осіб, які потребують опікунства.
2. Психологічні особливості соціалізації людей, які опинилися у кризовому становищі.
3. Проблеми дітей, які залишилися без піклування.

4. Ситуація соціального розвитку неповнолітніх з дисфункціональних сімей.

Література:

1. Актуальні проблеми теорії і практики соціальної роботи на межі тисячоліть: Монографія. К.: УДЦССМ, 2001. 344 с. Соціальна робота. Книга 1.
2. Бехнер П., Крюгер Г., Дюбуа М. «Современный ребенок» в Западной Европе. *Социологические исследования*, 2006. № 4. С. 128–135.
3. Галигузова Л.К, Мещерякова С.Ю., Царегородцева Л.М. Психологические аспекты воспитания детей в домах ребенка и в детских домах. *Вопр. психологии*, 1990. № 6. С. 17–25.
4. Капська А. Й. Соціальна робота: деякі аспекти роботи з дітьми та молоддю. Навчально-методичний посібник. К.: УДЦССМ, 2008. 226 с.
5. Кащенко В. «Берізка» з вулиці імені сироти: Недитячі проблеми будинку дитини. *Україна молода*, 1996. 27 лип. С. 5.
6. Коваленко О. Педагогическое общение как необходимая составляющая процесса социализации детей, лишенных родительской опеки. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*, 2009. №1. С. 51–56.
7. Конвенція ООН про права дитини.
8. Конституція України.
9. Кочерга Ф., Супрун Н. Всегда ли милосердие милосердно? Работа сиротских интернатов. *Воспитание школьников*, 2002. №1–2. С. 6–8.
10. Логвинова М., Кафарський В. Основи правознавства : Навчальний посібник. За ред. чл.-кор. Академії правових наук України В.П. Нагребельного. К.: Центр навчальної літератури, 2010. С. 325–346, 402–404.
11. Правова деонтологія. За ред. акад. П.Д. Біленчука. К.: АТІКА, 2009. С. 266–271.
12. Седнев В. Страшные истории детей: символизация необходимости. *Философская и социологическая мысль*, 2006. № 9/10. С. 205–215.
13. Сімейне право України: Підручник. За ред. В.С. Гопанчука. К.: Істина, 2002. С. 259–275. (Глава 5. Опіка, піклування та патронаж над дітьми).

Теми рефератів для самостійної роботи:

1. Особливості виховання дітей-сиріт з особливими потребами (розумово-відсталіх).
2. Особливості виховання дітей-сиріт з особливими потребами (з вадами фізичного розвитку).
3. Особливості психосоціального розвитку дітей, що виховуються в спеціальних закладах для дітей, позбавлених батьківського піклування.

Змістовий модуль 2. Досвід здійснення опікунства та піклування

Лекція № 5

Тема: РОЗВИТОК ТРАДИЦІЙ ОПІКУНСТВА ТА ПІКЛУВАННЯ В УКРАЇНІ

План:

1. Місце та роль народних традицій в опікуванні сиріт і хворих.
2. Значення християнства у розвитку соціальних поглядів на опікунство та піклування.
3. Соціально-правові засади опікунства та піклування в радянські часи.
4. Розвиток традицій опікунства та піклування в умовах різних етнічних культур у сучасних умовах.

Література:

1. Лукашевич М.П., Мигович М.І., Пінчук І.М. Соціальна робота в Україні: теоретико-методичні засади. К.: УДЦССМ-МАУП, 2006. 126 с.
2. Соціальна робота: Хрестоматія. К.: ДЦССМ, 2007. 396 с. Соціальна робота. Книга 3.
3. Стефанюк С.К. Козацька педагогіка. Харків: Крок, 2010. 144 с.
4. Сейко Н. А. Доброчинність у сфері освіти (XIX - поч. XX ст.) : київський учбовий округ : монографія. Житомир : Видавництво ЖДУ ім. І.Франка, 2006. 448 с.

Теми рефератів для самостійної роботи:

1. Історичні передумови виникнення інституту опіки та піклування в Україні.
2. Творче використання досвіду А.С. Макаренка щодо виховання дітей, позбавлених батьківського піклування.
3. Творче використання досвіду Т.С. Шацького щодо виховання дітей, позбавлених батьківського піклування.
4. Роль християнства у розвитку соціальних традицій опікунства та піклування.
5. Історичний досвід здійснення опікунства та піклування за радянських часів.

Лекція № 6

Тема: СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ОПІКУНСТВА ТА ПІКЛУВАННЯ В УКРАЇНІ

План:

1. Соціальні умови опікунства та піклування в Україні.
2. Юридичні підстави визначення опікунства та піклування.

3. Медико-соціальні комісії. Морально-правові обов'язки опікунів та піклувальників.
4. Ресурси забезпечення опікунства.

Література:

1. Державна допомога на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування : Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2001 року № 1751. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1751-18> (дата звернення: 02.10.2019).
2. Лукашевич М.П., Мигович М.І., Пінчук І.М. Соціальна робота в Україні: теоретико-методичні засади. К.: УДЦССМ-МАУП, 2006. 126 с.
3. Національна програма "Діти України". Виховна робота в закладах освіти України. Випуск II. Збірник нормативних документів та методичних рекомендацій. К.: ІЗМН, 1998. 355 с.
4. Нормативно правові документи та внутрішньоорганізаційна робота служб у справах неповнолітніх Харківської області: Збірник нормативних актів та методичних рекомендацій. Автор-упорядник Ф.В. Гриценко. Харків: Право, 2012. 224 с.
5. Порядок провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини : Постанова Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 року № 866. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/866> (дата звернення: 02.10.2019).
6. Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини Постанова Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 року № 866. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/866> (дата звернення: 02.10.2019).
7. Соціальна робота: Хрестоматія. К.: ДЦССМ, 2001. 396 с. Соціальна робота. Книга 3.

Теми рефератів для самостійної роботи

1. Зміст та організаційні основи роботи медико-соціальної комісії в сучасних умовах.

Змістовий модуль 3. Практичні аспекти діяльності опікунства та піклування

Лекція № 7

Тема: ВИКОРИСТАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ
ОПІКУНСТВІ ТА ПІКЛУВАННІ.

План:

1. Поняття про соціальні технології.
2. Класифікація соціальних технологій, що використовують в опікунстві та піклуванні.
3. Методи соціально-педагогічної діяльності при опікунстві та піклуванні.
4. Соціальні програми опікунства та піклування у системі служб соціальної роботи.

Література:

1. Актуальні проблеми теорії і практики соціальної роботи на межі тисячоліть: Монографія. К.: УДЦССМ, 2001. 344 с. Соціальна робота. Книга 1.
2. Державна допомога на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування : Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2001 року № 1751. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1751-18> (дата звернення: 02.10.2019).
3. Лукашевич М.П., Мигович М.І., Пінчук І.М. Соціальна робота в Україні: теоретико-методичні засади. К.: УДЦССМ-МАУП, 2006. 126 с.
4. Національна програма «Діти України».
5. Нормативно правові документи та внутрішньоорганізаційна робота служб у справах неповнолітніх Харківської області: Збірник нормативних актів та методичних рекомендацій. Автор-упорядник Ф.В. Гриценко. Харків: Право, 2012. 224 с.
6. Порядок провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини : Постанова Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 року № 866. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/866> (дата звернення: 02.10.2019).
7. Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини Постанова Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 року № 866. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/866> (дата звернення: 02.10.2019).
8. Соціальна робота: Хрестоматія. К.: ДЦССМ, 2001. 396 с. Соціальна робота. Книга 3.
9. Технологія роботи з різними категоріями клієнтів центрів соціальних служб для молоді: Методичний посібник. С.В. Толстоухова, О.О. Яременко, О.В. Вакуленко та ін. К.: ДЦССМ, Державний інститут проблем сім'ї та молоді, 2008. С. 18–39, 63–68.

Теми рефератів для самостійної роботи

1. Прийомна сім'я тимчасового перебування як форма турботи про дітей, позбавлених батьківського піклування.

Лекція № 8

Тема: ОСОБЛИВОСТІ ОПКУНСТВА ТА ПІКЛУВАННЯ ПРО ОСІБ ГРУП РИЗИКУ І ХВОРИХ СОЦІАЛЬНО НЕБЕЗПЕЧНИМИ ХВОРОБАМИ

План:

1. Сучасні тенденції соціальної інвалідизації в Україні.
2. Проблеми наркоманії і ВІЛ/СНІДу в Україні.
3. Ресоціалізація як вид соціального піклування про осіб груп ризику.
4. Особливості піклування про хворих на наркоманію і СНІД.

Література:

1. Прийомні сім'ї для дітей-сиріт з функціональними обмеженнями / О.О. Яременко, Н.М. Комарова, Р.Я. Левін та ін. К.: Український інститут соціальних досліджень, 2009. 120 с.
2. Проблеми наркоманії, ВІЛ-інфекції та ЗПСШ в Україні. Довіра і надія. Вип. 2. Київ, 2010. 215 с.
3. Трубавіна І. М. Соціально-педагогічна робота з неблагополучною сім'єю. Навч. посібник. К.: ДЦССМ, 2002. 132 с.
4. Україна. Закони. Основні чинні кодекси і закони України. Уклад. Ю.П. Єлісєв. 3-е вид. К.: Махаон, 2012. 1003 с.

Теми рефератів для самостійної роботи

1. Досвід здійснення піклування наркозалежних осіб.
2. Досвід здійснення піклування про хворих на СНІД.
3. Досвід здійснення піклування алкозалежних осіб.

Лекція № 9

Тема: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД СОЦІАЛЬНОГО ДОГЛЯДУ ЗА ОСОБАМИ, ЯКІ ПОТРЕБУЮТЬ ОПКУНСТВА ТА ПІКЛУВАННЯ

План:

1. Соціальне сирітство як світовий феномен.
2. Превентивні форми роботи з цільовими групами.
3. Обсерваційні служби короткострокового утримання дітей за кордоном.
4. Види прийомних сімей (короткострокові, довгострокові, сім'ї-спеціалісти).

5. Система соціальних установ для утримання цільових груп: дитячі будинки, будинки безпеки, спеціалізовані інтернати, хоспіси, комуни реабілітації.

Література:

1. Безпалько О.Г. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях. Навч. посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2003. 134 с.
2. Бех І.Д. Принципи організації виховного процесу у спеціальних школах. *Початкова школа*, 2005. № 2. С. 6–8.
3. Бехнер П., Крюгер Г., Дюбуа М. «Современный ребенок» в Западной Европе. *Социологические исследования*, 2006. № 4. С. 98–118.
4. Романовська О.О. Особливості дитячої опіки у Великій Британії: монографія, за заг. ред. І.М. Ковчиної. К.: 2012. 153 с.
5. Соціальна робота: В 3 ч. К.: Вид. дім. "Києво - Могилянська академія", 2004. 166 с.
6. Фролов А., Трушина Ю. История создания «детских деревень» семейного типа. *Социальная педагогика*. 2009. №1. С.29–31.
7. Чечет В. Альтернативні форми виховання дітей, які проживають у дитячих установах. *Управління освітою*. 2013 №15–16. С. 10–11.

Теми рефератів для самостійної роботи

1. Зарубіжний досвід здійснення державної турботи про дітей, які залишилися без батьківського піклування (фостерна опіка).
2. Етнокультурні традиції щодо здійснення опіки та піклування (Схід).
3. Етнокультурні традиції щодо здійснення опіки та піклування (Захід).

2.3. МАТЕРІАЛИ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ (П/З)

Змістовий модуль 1

Практичне заняття №1

Тема: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОПІКУНСТВА ТА ПІКЛУВАННЯ

Мета: вивчити основні категорії опікунства та піклування, визначити спільні та відмінні характеристики клієнтів, що потребують опіки та піклування.

План

1. Поняття опіки та піклування в Україні.
2. Характеристика клієнтів, що потребують опіки та піклування.

Виконайте завдання:

1. Виписати у зошит та вивчити поняття: опіка, піклування, патронат, усиновлення, опікун, піклувальник, підопічний, малолітня дитина, неповнолітня дитина, недієздатна особа, особа з обмеженою дієздатністю.
2. Складіть опорний конспект за питаннями плану практичного заняття № 1.
3. Дайте порівняльну характеристику опіки та піклування. Заповніть таблицю.

Таблиця

№п/п	Ознаки порівняння	Опіка	Піклування
1	Характеристика клієнтів		
2	Основні поняття		

4. Дайте відповіді на тестові запитання:

1. Діти-сироти – це:

- А) особи у віці до 18 років, у яких померли обидва або один із батьків;
- Б) особи у віці до 14 років, у яких померли обидва або один із батьків;
- В) особи у віці до 16 років, у яких померли обидва або один із батьків;
- Г) особи у віці до 21 років, у яких померли обидва або один із батьків;

2. Соціальний супровід дитячого будинку сімейного типу є

- А) важливим етапом функціонування таких сімей, закріпленим на законодавчому рівні.
- Б) не є обов'язковим атрибутом функціонування таких сімей;
- В) обов'язковим атрибутом функціонування таких сімей, закріпленим на законодавчому рівні.
- Г) дією, що здійснюється за бажанням батьків-вихователів.

3. Рішення про встановлення опіки чи піклування має бути виконано:

- А) не пізніше місячного строку з моменту, коли відповідний орган опіки і піклування дізнається про необхідність встановити опіку чи піклування;
- Б) не пізніше тримісячного строку з моменту, коли відповідний орган опіки і піклування дізнається про необхідність встановити опіку чи піклування;
- В) не пізніше шестимісячного строку з моменту, коли відповідний орган опіки і піклування дізнається про необхідність встановити опіку чи піклування;
- Г) не пізніше п'ятимісячного строку з моменту, коли відповідний орган опіки і піклування дізнається про необхідність встановити опіку чи піклування;

4. Законодавчим актом, що визначає основні напрями реформування державної системи влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, є:

А) Закон України від 13.01.2002 р. № 2341-ІУ "Про забезпечення соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування".

Б) Закон України від 13.01.2005 р. № 2342-ІУ "Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування".

В) Постанова КМ України від 13.01.2005 р. № 2342-ІУ "Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування".

Г) Закон України від 13.01.2006 р. № 2342-ІУ "Про соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування".

5. Розвиток мережі дитячих будинків сімейного типу визначено одним із пріоритетних напрямів державної політики стосовно соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування у:

А) 2010 р.

Б) 2012 р.

В) 2011 р.

Г) 2005 р.

Література:

1. Громадська думка: дослідження, аналіз, висновки. К.: ДЦССМ, 2002. 236 с.
2. Дитинство в Україні: права, гарантії, захист: 36 документів. Мін-сім'я молодь, Український інститут соціальних досліджень, 2007. Ч. 1, 2. 215 с.
3. Діти вулиці: хто вони і як їм допомогти. Упоряд.: О. Главник, Н. Комарова. К.: Главник, 2006. 112 с.
4. Коваленко О. Педагогическое общение как необходимая составляющая процесса социализации детей, лишенных родительской опеки. Соціальна педагогіка: теорія та практика, 2005. №1. С. 51–56.
5. Національна програма «Діти України».
6. Соціальна робота: Хрестоматія. К.: ДЦССМ, 2001. 396 с. Соціальна робота. Книга 3.
7. Технологія роботи з різними категоріями клієнтів центрів соціальних служб для молоді: Методичний посібник. С.В. Толстоухова, О.О. Яременко, О.В. Вакуленко та ін. К.: ДЦССМ, Державний інститут проблем сім'ї та молоді, 2003.

Практичне заняття № 2

Тема: ДІЯЛЬНІСТЬ СОЦІАЛЬНИХ ІНСТИТУЦІЙ ЗІ ЗДІЙСНЕННЯ ОПІКУНСТВА ТА ПІКЛУВАННЯ

Мета: ознайомитися з досвідом діяльності соціальних інституцій, що здійснюють опікунство та піклування.

План

1. Система соціальних інституцій зі здійснення опікунства та піклування (державні інституційні заклади МОН України, державні інституційні заклади МОЗ України, державні інституційні заклади Міністерства соціальної політики України, заклади Міністерства внутрішніх справ).
2. Органи опіки та піклування.
3. Модель діяльності служб у справах неповнолітніх.
4. Основи соціального захисту дітей, що залишилися без батьківського піклування.
5. Зміст і напрями роботи комітетів з опіки і піклування.
6. Зміст і напрями роботи служб у справах неповнолітніх.

Виконайте завдання:

1. Виписати у зошит та вивчити поняття: соціальні інституції, соціальний захист, права дитини, служби у справах неповнолітніх, органи опіки та піклування, дитячий будинок змішаного типу, притулок, санаторно-лісна школа, будинок дитини, дитячий будинок сімейного типу.
2. Складіть опорний конспект за питаннями плану практичного заняття № 2.
3. Заповніть таблицю: «Робота соціальних інституцій зі здійснення опікунства та піклування» в Україні.

Таблиця

№ п/п	Напрями роботи	Зміст роботи	Відповідальні

4. Дайте відповіді на тестові запитання:

1. Рішення про встановлення опіки чи піклування має бути виконано:

А) не пізніше місячного строку з моменту, коли відповідний орган опіки і піклування дізнається про необхідність встановити опіку чи піклування;

Б) не пізніше тримісячного строку з моменту, коли відповідний орган опіки і піклування дізнається про необхідність встановити опіку чи піклування;

В) не пізніше шестимісячного строку з моменту, коли відповідний орган опіки і піклування дізнається про необхідність встановити опіку чи піклування;

Г) не пізніше п'ятимісячного строку з моменту, коли відповідний орган опіки і піклування дізнається про необхідність встановити опіку чи піклування;

2. Діти, які влаштовуються на виховання до дитячих будинків сімейного типу:

А) втрачають статус дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування.

Б) не втрачають статусу дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування.

В) набувають статусу дитини-сироти.

Г) набувають статусу дитини, позбавленої батьківського піклування.

3. Діти, позбавлені батьківського піклування, — це:

А) діти, відібрані без позбавлення батьків батьківських прав; визнані безвісно відсутніми;

визнані недієздатними; оголошені померлими; відбувають покарання в місцях позбавлення волі; перебувають під вартою на час слідства; розшукуються органами внутрішніх справ у зв'язку з ухиленням від сплати аліментів і відсутністю відомостей про їхнє місцезнаходження; через тривалу хворобу батьків, не мають змоги виконувати батьківські обов'язки; підкинуті діти; діти, батьки яких невідомі; безпритульні діти.

Б) діти, відібрані без позбавлення батьків батьківських прав; визнані безвісно відсутніми;

визнані недієздатними; оголошені померлими; відбувають покарання в місцях позбавлення волі; перебувають під вартою на час слідства; розшукуються органами внутрішніх справ у зв'язку з ухиленням від сплати аліментів і відсутністю відомостей про їхнє місцезнаходження.

В) підкинуті діти; діти, батьки яких невідомі; безпритульні діти.

Г) безпритульні діти.

4. Діти-сироти мають право на отримання пенсії

А) в разі втрати годувальника, при цьому пенсія призначається залежно від того, чи були діти на утриманні годувальника

Б) в разі втрати годувальника, при цьому пенсія призначається в разі потреби;

В) в разі втрати годувальника, при цьому пенсія призначається тільки тоді коли діти були на утриманні годувальника

Г) в разі втрати годувальника, при цьому пенсія призначається незалежно від того, чи були діти на утриманні годувальника

5. Контроль за умовами влаштування і утримання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, покладається на

А) служби у справах неповнолітніх.

- Б) центри соціальних служб у справах сім'ї, дітей та молоді.
- В) держадміністрації
- Г) соціальних педагогів.

Література:

1. Актуальні проблеми теорії і практики соціальної роботи на межі тисячоліть: Монографія. К.: УДЦССМ, 2001. 344 с. Соціальна робота. Книга 1.
2. Державна допомога на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування : Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2001 року № 1751. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1751-18> (дата звернення: 02.10.2019).
3. Лукашевич М.П., Мигович М.І., Пінчук І.М. Соціальна робота в Україні: теоретико-методичні засади. К.: УДЦССМ-МАУП, 2006. 126 с.
4. Національна програма «Діти України».
5. Порядок провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини : Постанова Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 року № 866. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/866> (дата звернення: 02.10.2019).
6. Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини Постанова Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 року № 866. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/866> (дата звернення: 02.10.2019).
7. Соціальна робота: Хрестоматія. К.: ДЦССМ, 2001. 396 с. Соціальна робота. Книга 3.
8. Технологія роботи з різними категоріями клієнтів центрів соціальних служб для молоді: Методичний посібник. С.В. Толстоухова, О.О. Яременко, О.В. Вакуленко та ін. К.: ДЦССМ, Державний інститут проблем сім'ї та молоді, 2008.

Практичне заняття № 3

Тема: УМОВИ ВСТАНОВЛЕННЯ ОПІКУНСТВА ТА ПІКЛУВАННЯ

Мета: визначити умови встановлення опікунства та піклування та їх принципи.

План

1. Форми і методи підготовки опікунів до виконання своїх обов'язків.
2. Правові гарантії забезпечення опікунства та піклування.
3. Умови припинення опікунства та піклування.
4. Поняття про подвійне опікунство.

Виконайте завдання:

1. Виписати у зошит та вивчити поняття: правові гарантії, умови встановлення та припинення опікунства, подвійне опікунство, безвісно відсутня особа, безпритульні діти; діти, позбавлені батьківського піклування; особа, оголошена судом померлою.
2. Складіть опорний конспект за питаннями плану практичного заняття № 3.
3. Написати есе на тему: «Як протидіяти соціальному сирітству в Україні».
4. Дайте відповіді на тестові запитання:

1. Піклування встановлюється над дітьми у віці від

- А) 14 до 18 років;
- Б) 14 до 16 років;
- В) 14 до 21 року;
- Г) 12 до 18 років;

2. Батьками вихователями можуть бути

- А) особи, які шукають будь-яку роботу
- Б) особи, які прагнуть до матеріальної вигоди.
- В) особи, визнані у встановленому порядку недієздатними або обмежено дієздатними;
- Г) особи перевірені і допущені відповідними органами

3. Опіка встановлюється над дітьми, які не досягли віку

- А) 14 років;
- Б) 18 років;
- В) 16 років;
- Г) 21 року;

4. Дитячий будинок сімейного типу це

А) окрема сім'я, що створюється за наказом центру соціальних служб подружжям або окремою особою, яка не перебуває у шлюбі, які беруть на виховання та спільне проживання не менш як 6 дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Б) окрема сім'я, що створюється за бажанням подружжя або окремої особи, яка не перебуває у шлюбі, які беруть на виховання та спільне проживання не менш як 5 дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

В) окрема сім'я, що створюється за бажанням подружжя, які беруть на виховання та спільне проживання не менш як 10 дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Г) окрема сім'я, що створюється за бажанням подружжя або окремої особи, яка не перебуває у шлюбі, які беруть на виховання не менш як 4 дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

5. Батьки-вихователі це

А) особи, що мають бажання взяти на виховання та спільне проживання 5 дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Б) особи, які беруть на спільне проживання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

В) особи, які беруть на виховання та спільне проживання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Г) особи, які мають взяти на виховання та спільне проживання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Література:

1. Державна допомога на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування : Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2001 року № 1751. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1751-18> (дата звернення: 02.10.2019).
2. Лукашевич М.П., Мигович М.І., Пінчук І.М. Соціальна робота в Україні: теоретико-методичні засади. К.: УДЦССМ-МАУП, 2006. 126 с.
3. Національна програма «Діти України».
4. Порядок провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини : Постанова Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 року № 866. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/866> (дата звернення: 02.10.2019).
5. Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини Постанова Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 року № 866. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/866> (дата звернення: 02.10.2019).
6. Соціальна робота: Хрестоматія. К.: ДЦССМ, 2001. 396 с. Соціальна робота. Книга 3.
7. Технологія роботи з різними категоріями клієнтів центрів соціальних служб для молоді: Методичний посібник. С.В. Толстоухова, О.О. Яременко, О.В. Вакуленко та ін. К.: ДЦССМ, Державний інститут проблем сім'ї та молоді, 2008.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2.

Практичне заняття № 4

Тема: ПРАВОВІ ОСНОВИ ОПІКУНСТВА ТА ПІКЛУВАННЯ

Мета: засвоїти правові основи опікунства та піклування.

План

1. Роль Конвенції ООН про права дитини та Конвенції ООН про права людини у забезпеченні належного рівня опіки та піклування.
2. Правові питання врегулювання проблем соціального сирітства.
3. Сімейний кодекс про здійснення опіки та піклування.

Виконайте завдання:

1. Виписати у зошит та вивчити поняття: Конвенція ООН про права дитини, Конвенція ООН про права людини, Сімейний кодекс, законодавча база здійснення опіки та піклування.
2. Законспектуйте основні положення документів, що є основою в соціальній роботі зі здійснення опіки та піклування:
  - Конвенції ООН про права дитини;
  - Конвенції ООН про права людини;
  - сімейного кодексу України;
  - закони, підзаконні акти щодо здійснення опіки та піклування.
3. Написати есе на тему: «Чи є економічний добробут запорукою соціального добробуту?».
4. Дайте відповіді на тестові запитання:

1. Піклування встановлюється над дітьми у віці від

- А) 14 до 18 років;
- Б) 14 до 16 років;
- В) 14 до 21 року;
- Г) 12 до 18 років;

2. Діти-сироти – це:

- А) особи у віці до 18 років, у яких померли обидва або один із батьків;
- Б) особи у віці до 14 років, у яких померли обидва або один із батьків;
- В) особи у віці до 16 років, у яких померли обидва або один із батьків;
- Г) особи у віці до 21 років, у яких померли обидва або один із батьків;

3. Державне піклування –це:

- А) створення неусиновленій дитині (дитині-сироті) нормальних умов для її виховання та розвитку шляхом переміщення в спеціально створені для цього установи;
- Б) спеціальний захід захисту дитини, при якому юридично встановлюються родинні зв'язки між дитиною і людиною або подружньою парою, які не є його рідними батьком і матір'ю;
- В) примусовий захід, при якому юридично встановлюються родинні зв'язки між дитиною і людиною або подружньою парою, які не є його рідними батьком і матір'ю;
- Г) примусове переміщення дитини-сироти в спеціально створені для них установи;

4. Опіка встановлюється над дітьми, які не досягли віку

- А) 14 років;
- Б) 18 років;
- В) 16 років;
- Г) 21 року;

5. Суб'єктами соціальної опіки і піклування є:

- А) державні адміністрації районів, виконавчі комітети міських та селищних рад;
- Б) опікуни, які хочуть всиновити дитину;
- В) обласні, міські, районні суди;
- Г) міські та селищні соціальні служби;

Література:

1. Державна допомога на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування : Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2001 року № 1751. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1751-18> (дата звернення: 02.10.2019).
2. Лукашевич М.П., Мигович М.І., Пінчук І.М. Соціальна робота в Україні: теоретико-методичні засади. К.: УДЦССМ-МАУП, 2006. 126 с.
3. Національна програма "Діти України". Виховна робота в закладах освіти України. Випуск II. Збірник нормативних документів та методичних рекомендацій. К.: ІЗМН, 1998. 355 с.
4. Нормативно правові документи та внутрішньоорганізаційна робота служб у справах неповнолітніх Харківської області: Збірник нормативних актів та методичних рекомендацій. Автор-упорядник Ф.В. Гриценко. Харків: Право, 2012. 224 с.
5. Порядок провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини : Постанова Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 року № 866. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/866> (дата звернення: 02.10.2019).
6. Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини Постанова Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 року № 866. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/866> (дата звернення: 02.10.2019).
7. Соціальна робота: Хрестоматія. К.: ДЦССМ, 2001. 396 с. Соціальна робота. Книга 3.

Практичне заняття № 5.

Тема: ІСТОРИЧНІ ТРАДИЦІЇ ОПІКУНСТВА ТА ПІКЛУВАННЯ

Мета: визначити етапи, напрями та сутність діяльності зі здійснення опікунства та піклування в різні часи.

План

1. Опікунство та піклування за часів Київської Русі.
2. Традиції опікунства та піклування в усній народній творчості.
3. Традиції опікунства та піклування в українському козацтві.
4. Традиції опікунства та піклування в радянські часи.
5. Сучасні тенденції щодо здійснення опікунства та піклування.

Виконайте завдання:

1. Виписати у зошит та вивчити поняття: традиції опікунства та піклування, об'єкти опікунства та піклування, суб'єкти опікунства та піклування.
2. Складіть опорний конспект за питаннями плану практичного заняття № 5.
3. Складіть таблицю: «Порівняльна характеристика опіки та піклування в різні часи».

Таблиця

Період	Сутність діяльності з опіки та піклування	Об'єкти	Суб'єкти

4. Дайте відповіді на тестові запитання:

1. Опіка і піклування встановлюються за:

- А) місцем проживання особи, яка підлягає опіці чи піклуванню;
- Б) рішенням міської чи селищної ради;
- В) бажанням опікуна чи піклувальника;
- Г) місцем розташування соціальної служби;

2. Державне піклування –це:

- А) створення неусиновленій дитині (дитині-сироті) нормальних умов для її виховання та розвитку шляхом переміщення в спеціально створені для цього установи;
- Б) спеціальний захід захисту дитини, при якому юридично встановлюються родинні зв'язки між дитиною і людиною або подружньою парою, які не є його рідними батьком і матір'ю;
- В) примусовий захід, при якому юридично встановлюються родинні зв'язки між дитиною і людиною або подружньою парою, які не є його рідними батьком і матір'ю;
- Г) примусове переміщення дитини-сироти в спеціально створені для них установи;

3. Комплекс засобів для створення нормального соціального середовища для життєдіяльності неповнолітніх віком від 15 до 18 років і над громадянами, визнаними судом обмежено дієздатними внаслідок зловживання спиртними напоями або наркотичними засобами це:

- А) соціальне піклування;
- Б) соціальна корекція;
- В) соціальна реабілітація;
- Г) соціальний супровід;

4. Діти-сироти – це:

- А) особи у віці до 18 років, у яких померли обидва або один із батьків;
- Б) особи у віці до 14 років, у яких померли обидва або один із батьків;
- В) особи у віці до 16 років, у яких померли обидва або один із батьків;
- Г) особи у віці до 21 років, у яких померли обидва або один із батьків;

5. Соціальний сирота – це:

- А) дитина, яка має біологічних батьків, але вони з якихось причин не займаються вихованням дитини і не дбають про неї;
- Б) особи у віці до 18 років, у яких померли обидва або один із батьків;
- В) дитина, яка має лише одного з батьків;
- Г) дитина, яка має батьків, але у них немає економічної можливості утримувати її;

Література:

1. Лукашевич М.П., Мигович М.І., Пінчук І.М. Соціальна робота в Україні: теоретико-методичні засади. К.: УДЦССМ-МАУП, 2006. 126 с.
2. Соціальна робота: Хрестоматія. К.: ДЦССМ, 2007. 396 с. Соціальна робота. Книга 3.
3. Стефанюк С.К. Козацька педагогіка. Харків: Крок, 2010. 144 с.
4. Сейко Н. А. Добродійність у сфері освіти (XIX - поч. XX ст.) : київський учбовий округ : монографія. Житомир : Видавництво ЖДУ ім. І.Франка, 2006. 448 с.

Змістовий модуль 3

Практичне заняття № 6

Тема: ТЕХНОЛОГІЇ СТВОРЕННЯ ПРИЙОМНИХ СІМЕЙ

Мета: засвоїти етапи та зміст діяльності зі створення прийомних сімей.

План

1. Залучення кандидатів у прийомні батьки.
2. Оцінювання потенційних прийомних батьків.
3. Порядок схвалення кандидатів у прийомні батьки.

Виконайте завдання:

1. Виписати у зошит та вивчити поняття: прийомна сім'я, кандидати у прийомні батьки, потенційні прийомні батьки.
2. Складіть опорний конспект за питаннями плану практичного заняття № 6.

3. Розробити пакет документів для створення прийомної сім'ї. Скласти схему підготовки до влаштування дитини у прийомну сім'ю.
4. Розробити матеріали для оцінювання стану розвитку дітей, які зазнали травм та деприваційних впливів.
5. Визначити ресурси та резерви прийомної сім'ї.
6. Охарактеризуйте методи оцінювання кандидатів у прийомні батьки.
7. Складіть таблицю: «Порівняльна характеристика методів оцінювання кандидатів у прийомні батьки».

Таблиця

Назва методу	Мета	Етапи проведення	Характеристика методу	Що дозволяє виявити метод

Література:

1. Актуальні проблеми теорії і практики соціальної роботи на межі тисячоліть: Монографія. К.: УДЦССМ, 2001. 344 с. Соціальна робота. Книга 1.
2. Бехнер П., Крюгер Г., Дюбуа М. «Современный ребенок» в Западной Европе. *Социологические исследования*, 2006. № 4. С. 128–135.
3. Галигузова Л.К, Мещерякова С.Ю., Царегородцева Л.М. Психологические аспекты воспитания детей в домах ребенка и в детских домах. *Вопр. психологии*, 1990. № 6. С. 17–25.
4. Капська А. Й. Соціальна робота: деякі аспекти роботи з дітьми та молоддю. Навчально-методичний посібник. К.: УДЦССМ, 2008. 226 с.
5. Кашенко В. «Берізка» з вулиці імені сироти: Недитячі проблеми будинку дитини. *Україна молода*, 1996. 27 лип. С. 5.
6. Коваленко О. Педагогическое общение как необходимая составляющая процесса социализации детей, лишенных родительской опеки. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*, 2009. №1. С. 51–56.
7. Конвенція ООН про права дитини.
8. Конституція України.
9. Кочерга Ф., Супрун Н. Всегда ли милосердие милосердно? Работа сиротских интернатов. *Воспитание школьников*, 2002. №1–2. С. 6–8.
10. Логвинова М., Кафарський В. Основи правознавства : Навчальний посібник. За ред. чл.-кор. Академії правових наук України В.П. Нагребельного. К.: Центр навчальної літератури, 2010. С. 325–346, 402–404.
11. Правова деонтологія. За ред. акад. П.Д. Біленчука. К.: АТІКА, 2009. С. 266–271.
12. Седнев В. Страшные истории детей: символизация необходимости. *Философская и социологическая мысль*, 2006. № 9/10. С. 205–215.

13. Сімейне право України: Підручник. За ред. В.С. Гопанчука. К.: Істина, 2002. С. 259–275. (Глава 5. Опіка, піклування та патронаж над дітьми).

Практичне заняття № 7

Тема: ВЛАШТУВАННЯ ДІТЕЙ У ПРИЙОМНУ СІМ'Ю

Мета: засвоїти етапи та засоби діяльності з влаштування дитини у прийомну сім'ю.

План

1. Процес взаємодобору:
  - а. оцінювання чинників розвитку дитини;
  - б. оцінювання ресурсів та резервів прийомної сім'ї;
  - с. документи для оформлення дитини у прийомну сім'ю.
2. Влаштування дитини в сім'ю:
  - д. підготовчий етап (для дитини та для прийомних батьків);
  - е. етап знайомства дитини та прийомних батьків.
3. Форми та методи підготовки опікунів до виконання своїх обов'язків.
4. Правові гарантії забезпечення належного рівня опікунства та піклування.
5. Умови припинення опікунства та піклування.

Виконайте завдання:

1. Виписати у зошит та вивчити поняття: прийомна сім'я, подвійне опікунство, правові гарантії, умови припинення опікунства та піклування.
2. Складіть опорний конспект за питаннями плану практичного заняття № 7.
3. Сформууйте пакет документів для оформлення дитини у прийомну сім'ю.
4. Складіть схему етапів діяльності щодо оформлення дитини у прийомну сім'ю.

Література:

1. Капська А. Й. Соціальна робота: деякі аспекти роботи з дітьми та молоддю. Навчально-методичний посібник. К.: УДЦССМ, 2008. 226 с.
2. Кащенко В. «Берізка» з вулиці імені сироти: Недитячі проблеми будинку дитини. *Україна молода*, 1996. 27 лип. С. 5.
3. Коваленко О. Педагогическое общение как необходимая составляющая процесса социализации детей, лишенных родительской опеки. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*, 2009. №1. С. 51–56.
4. Конвенція ООН про права дитини.
5. Конституція України.

6. Кочерга Ф., Супрун Н. Всегда ли милосердие милосердно? Работа сиротских интернатов. *Воспитание школьников*, 2002. №1–2. С. 6–8.
7. Логвинова М., Кафарський В. Основи правознавства : Навчальний посібник. За ред. чл.-кор. Академії правових наук України В.П. Нагребельного. К.: Центр навчальної літератури, 2010. С. 325–346, 402–404.
8. Правова деонтологія. За ред. акад. П.Д. Біленчука. К.: АТІКА, 2009. С. 266–271.
9. Седнев В. Страшные истории детей: символизация необходимости. *Философская и социологическая мысль*, 2006. № 9/10. С. 205–215.
10. Сімейне право України: Підручник. За ред. В.С. Гопанчука. К.: Істина, 2002. С. 259–275. (Глава 5. Опіка, піклування та патронаж над дітьми).

Практичне заняття №8

Тема: СОЦІАЛЬНИЙ СУПРОВІД ПРИЙОМНИХ СІМЕЙ ТА ПРИЙОМНИХ ДІТЕЙ

Мета: ознайомитися зі змістом та організацією соціального супроводу прийомних дітей.

План

1. Завдання, форми та план соціального супроводу прийомних дітей та прийомних сімей.
2. Моніторинг опіки дітей у прийомних сім'ях.
3. Форми соціальної роботи з прийомними сім'ями та прийомними дітьми.

Виконайте завдання:

1. Виписати у зошит та вивчити поняття: соціальний супровід, моніторинг опіки, соціальна підтримка, форми соціальної роботи, план соціального супроводу.
2. Складіть опорний конспект за питаннями плану практичного заняття № 8.
3. Зберіть методичне забезпечення, яке необхідне для здійснення моніторингу опіки дітей у прийомних сім'ях, а також їх соціальної підтримки у разі необхідності.

Оцініть правильність тверджень (так, ні):

1. В Україні проблеми соціального сирітства не існує.
2. В.О. Сухомлинський розумів виховання як процес творіння щастя кожної дитини.
3. На сьогодні у більшості прийомних сімей порушена умова життєдіяльності сім'ї.

4. У дитини, яка перебуває під опікою, не існує досвіду для свого захисту, а тому з'являється почуття тривоги.

Підготуйте доповідь або реферат. Теми рефератів:

1. Особливості роботи соціального педагога в умовах прийомної сім'ї.
2. Соціально-педагогічний супровід прийомних сімей у контексті життєтворчості особистості.
3. Організація виховного процесу в умовах спеціальних шкіл-інтернатів.
4. Формування сприятливого соціально-психологічного клімату у прийомних сім'ях.

Література:

1. Бевз Г. Прийомні сім'ї (оцінка створення, функціонування та розвитку). К.: Главник, 2006. 112 с.
2. Дитинство в Україні: права, гарантії, захист: 36 документів. Мін-сім'я молодь, Український інститут соціальних досліджень, 1997. Ч. 1, 2. 215 с.
3. Логвинова М., Кафарський В. Основи правознавства: Навч. посібник /За ред. чл.-кор. Академії правових наук України В.П. Нагребельного. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. 406 с.
4. Прийомна сім'я: методика створення і соціального супроводу: Науково-методичний посібник. Г.М. Бевз, В.О. Кузьмінський, О.І. Нескучаєва та ін. К.: Центр стратегічної підтримки, 2003. 92 с.
5. Прийомні сім'ї для дітей-сиріт з функціональними обмеженнями. О.О. Яременко, Н.М. Комарова, Р.Я. Левін та ін. К.: Український інститут соціальних досліджень, 2001. 120 с.
6. Технологія роботи з різними категоріями клієнтів центрів соціальних служб для молоді: Методичний посібник. С.В. Толстоухова, О.О. Яременко, О.В. Вакуленко та ін. К.: ДЦССМ, Державний інститут проблем сім'ї та молоді, 2003.

Лабораторне заняття №1.

Тема: Дитячий будинок сімейного типу як форма опіки та піклування в Україні

Мета: розглянути особливості соціальної роботи у дитячих будинках сімейного типу.

ПЛАН

1. Загальна характеристика ДБСТ.
2. Нормативно-правове забезпечення ДБСТ.
3. Програма соціально-педагогічної роботи у ДБСТ.

Завдання для самостійної роботи:

1. Опрацювати тему за вказаними питаннями.
2. Записати визначення основних понять.
3. Створити таблицю нормативно-правового забезпечення роботи ДБСТ в Україні.
4. Створити порівняльну таблицю переваг та недоліків проживання дітей-сиріт у закладах інтернатного типу та ДБСТ.
5. Створити програму соціального супроводу ДБСТ на 6 місяців.

Основні терміни та поняття: соціальна опіка, соціальне піклування, заклади інтернатного типу, дитячий будинок, дитячий будинок сімейного типу, батьки-вихователі, діти-вихованці.

Оцініть правильність тверджень (так, ні)

1. Втрата батьків не є великою проблемою для дітей дошкільного віку.
2. В Україні зростає кількість бездоглядних дітей, батьків, позбавлених батьківського піклування.

Література:

1. Державна допомога на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування : Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2001 року № 1751. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1751-18> (дата звернення: 02.10.2019).
2. Лукашевич М.П., Мигович М.І., Пінчук І.М. Соціальна робота в Україні: теоретико-методичні засади. К.: УДЦССМ-МАУП, 2006. 126 с.
3. Національна програма "Діти України". Виховна робота в закладах освіти України. Випуск II. Збірник нормативних документів та методичних рекомендацій. К.: ІЗМН, 1998. 355 с.
4. Нормативно правові документи та внутрішньоорганізаційна робота служб у справах неповнолітніх Харківської області: Збірник нормативних актів та методичних рекомендацій. Автор-упорядник Ф.В. Гриценко. Харків: Право, 2012. 224 с.
5. Порядок провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини : Постанова Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 року № 866. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/866> (дата звернення: 02.10.2019).
6. Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини Постанова Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 року № 866. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/866> (дата звернення: 02.10.2019).

Лабораторне заняття №2.

Тема: Особливості виховання дітей у фостерних сім'ях.

Мета: ознайомитися із особливостями соціальної роботи з фостерними сім'ями.

ПЛАН

1. Поняття про фостерні сім'ї.
2. Особливості виховання дитини у фостерній сім'ї.
3. Проблеми фостерних сімей.

Основні терміни та поняття: соціальна опіка, соціальне піклування, заклади інтернатного типу, дитячий будинок, фостерна сім'я.

Завдання для самостійної роботи:

- 1.Опрацювати тему за вказаними питаннями.
- 2.Записати визначення основних понять.
- 3.Заповніть таблицю: «Особливості виховання у фостерних сім'ях».

Таблиця

№ п/п	Особливості	Характеристики впливу на особистість

Література:

1. Державна допомога на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування : Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2001 року № 1751. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1751-18> (дата звернення: 02.10.2019).
2. Лукашевич М.П., Мигович М.І., Пінчук І.М. Соціальна робота в Україні: теоретико-методичні засади. К.: УДЦССМ-МАУП, 2006. 126 с.
3. Національна програма "Діти України". Виховна робота в закладах освіти України. Випуск II. Збірник нормативних документів та методичних рекомендацій. К.: ІЗМН, 1998.355 с.
4. Нормативно правові документи та внутрішньоорганізаційна робота служб у справах неповнолітніх Харківської області: Збірник нормативних актів та методичних рекомендацій. Автор-упорядник Ф.В. Гриценко. Харків: Право, 2012. 224 с.
5. Романовська О.О. Особливості дитячої опіки у Великій Британії: Монографія / За заг. ред. І.М. Ковчиної. К.: 2002. 153 с.

Лабораторне заняття № 3.

Тема: Соціально-психологічні характеристики людей, що потребують опіки та піклування

Мета: визначити соціальні проблеми та психологічні особливості людей, що потребують опіки та піклування.

ПЛАН

1. Психологічний портрет дитини, яка залишилася без батьківського піклування.
2. Соціальні проблеми дітей, які залишилися без піклування батьків.
3. Ситуація соціального розвитку неповнолітніх з дисфункціональних сімей.
4. Проблеми дорослих людей, що потребують опіки та піклування.

Основні терміни та поняття: ситуація соціального розвитку дитини, дисфункціональна сім'я, психологічний портрет, соціальні особливості людей, що потребують опіки та піклування, дитина-інвалід, дитина-сирота.

Завдання для самостійної роботи:

- 1.Опрацювати тему за вказаними питаннями.
- 2.Записати визначення основних понять.
- 3.Заповніть таблицю: «Психологічні та соціальні особливості людей, що потребують опіки та піклування».

Таблиця 1

№ п/п	Особи, що потребують опіки та піклування	Психологічний портрет	Соціальні характеристики

- 4.Складіть таблицю 2: «Порівняльна характеристика роботи соціальних інституцій з дітьми вулиць».

Таблиця 2

Назва інституції	Мета діяльності	Завдання діяльності	Об'єкт діяльності	Основні напрями	Форми роботи	Ресурси

Література:

1. Громадська думка: дослідження, аналіз, висновки. К.: ДЦССМ, 2010. 236 с.
2. Прийомна сім'я: методика створення і соціального супроводу: Науково-методичний посібник. Г.М. Бевз, В.О. Кузьміновський, О.І. Нескучаєва та ін. К.: Центр стратегічної підтримки, 2003. 92 с.

3. Прийомні сім'ї для дітей-сиріт з функціональними обмеженнями. О.О. Яременко, Н.М. Комарова, Р.Я. Левін та ін. К.: Український інститут соціальних досліджень, 2009. 120 с.
4. Психология социальной работы: Учеб. пособие. О.В. Александрова, О.Н. Боголюбова, Н.Л. Васильева и др. Под общ. ред. М.А. Гулиной. СПб: Питер, 2008. С. 103-222.
5. Седнев В. Страшные истории детей: символизация необходимости //Философская и социологическая мысль, 1995. № 9/10. С. 205–215.
6. Технологія роботи з різними категоріями клієнтів центрів соціальних служб для молоді: Методичний посібник. С.В. Толстоухова, О.О. Яременко, О.В. Вакуленко та ін. К.: ДЦССМ, Державний інститут проблем сім'ї та молоді, 2011. С. 18–39, 63–68.
7. Трубавіна І.М. Соціально-педагогічна робота з неблагополучною сім'єю. Навчальний посібник. К.: ДЦССМ, 2002. 132 с.

Лабораторне заняття № 4-5.

Тема: Захист навчальних проектів

Мета: набути вміння публічного захисту науково-дослідної роботи.

Хід заняття:

1. Виступ зі стендовою доповіддю.
2. Обговорення навчальних проектів у процесі круглого столу.

3.МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКОНАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО НАУКОВО-ДОСЛІДНОГО ЗАВДАННЯ

Мета здійснення індивідуального науково-дослідного завдання полягає в подальшій систематизації, засвоєнні та поглибленні теоретичних знань з даного курсу, а також у набутті досвіду реалізації умінь зі здійснення опікунства та піклування на практиці.

Одним з найважливіших надбань, що набувають студенти, є розвиток навичок самостійного пошуку оптимальних рішень з урахуванням сучасних суспільних вимог, використанням досягнень вітчизняного й зарубіжного досвіду в галузі здійснення опікунства та піклування, а також засвоєння загальних методів й технологій соціального захисту.

ІНДЗ з дисципліни «Соціальна опіка та піклування» є реферат та навчальний проект. Тему роботи студенти обирають самостійно.

3.1. Вимоги до написання реферату та навчального проекту

Реферат є *самостійним теоретичним дослідженням*, що містить ґрунтовний аналіз літературних джерел, які розкривають сутність наробок в

галузі обраної автором проблематики, а також власні пропозиції щодо використання проаналізованого (накопиченого) досвіду для розв'язання проблеми в сучасних умовах.

Роботу над написанням реферату починають з вибору теми дослідження, яка повинна бути проблемною в науці або в практиці роботи фахівців соціальної сфери.

Подальшою є робота з науковою літературою над ознайомленням зі ступенем розробленості проблеми в науці (виявлення різних аспектів проблеми в підручниках, посібниках, монографіях та наукових виданнях), а також в практиці роботи (періодичні видання, методичні рекомендації для проведення діяльності в галузі соціальної допомоги тощо). Результатом цієї роботи є складання анотованого опису літературних джерел.

Наступний крок – чітке формулювання теми власного реферату, а також написання апарату дослідження (актуальність, об'єкт, предмет, мета, завдання, практичне значення дослідження), який допоможе більш чітко та повно висвітлити тему дослідження.

Тема – назва ІНДЗ, що відображає проблему дослідження. Орієнтовні теми реферативних робіт з дисципліни «Соціальна опіка та піклування» наведені нижче.

Актуальність дослідження – обґрунтування необхідності й потрібності певного наукового дослідження.

Проблема – виявлення певного питання, на яке має дати відповідь наукове дослідження, або певних аспектів, що невідомі в науці і потребують дослідження.

Об'єкт дослідження – це сфера дійсності, де накопичуються важливі проблеми, які потребують розв'язання.

Предмет дослідження – частина об'єкта дослідження, за допомогою розробки якої передбачається розв'язання проблеми дослідження.

Мета дослідження – загальний передбачуваний результат наукового пошуку.

Завдання дослідження – виділення етапів діяльності в досягненні мети.

Практичне значення – визначення сфер, де можуть бути використані результати даного наукового дослідження, а також суб'єктів, яким дана інформація може бути корисною.

Правильне визначення апарату наукового дослідження є першим етапом на шляху здобуття успішних наукових результатів.

Потім має бути описано структуру роботи, виділено розділи та підрозділи дослідження, пам'ятаючи, що виділення інформації в певний підрозділ вимагає чітке виділення її за змістом та кількістю (підрозділ має бути не меншим за

три аркуші). Якщо інформація за змістом та стилем не відповідає вимогам основного тексту, але є потрібною для уточнення змісту, то її розміщують у додатках, зробивши відповідне посилання.

Робота над змістом першого розділу реферативного дослідження передбачає проведення ґрунтовного аналізу об'єкта та предмета дослідження. У цьому розділі може бути наведено також історичний підрозділ, в якому розглянуто етапи розвитку визначеної проблеми, наведено відомості про дослідників та проаналізовано їхній внесок у розв'язання наукової проблеми.

Матеріали другого розділу реферату повинні містити власні пропозиції стосовно використання проаналізованого в науковій літературі матеріалу у вигляді таблиці, схеми, моделі, які можуть бути корисними у практичній діяльності з розв'язання певної соціальної проблеми.

Останньою частиною реферату є загальні висновки, де студент повинен проаналізувати, як він розв'язав поставлені у вступі завдання, а також, на основі проведеної роботи, сформулювати власні теоретичні висновки.

Навчальний проект є *самостійним науково-методичним дослідженням*, яке складається з двох розділів: **теоретичного** (містить матеріали стосовно об'єкта та предмета дослідження, власну модель соціальної діяльності з розв'язання проблеми) та **методичного** (методичні матеріали, що потрібні для реалізації запропонованої моделі діяльності з соціальної допомоги).

Робота над теоретичним розділом передбачає ознайомлення з роботами, які висвітлюють вітчизняні методики та зарубіжний досвід здійснення діяльності з опіки та піклування.

Написання другого (методичного) розділу передбачає створення власних методичних матеріалів, які можна використовувати під час розв'язання зазначеної проблеми.

3.2. Правила оформлення ІНДЗ

Оформлення результатів дослідження, а також формулювання загальних висновків потребують дотримання вимог для будь-якого наукового дослідження: точність, логічність, послідовність, доказовість, аргументованість.

Основний текст набирається на сторінці формату А4 з полями зверху 2,0 см, знизу 2,0 см, зліва 2,0 см, справа 1,0 см, поле для колонцифри 1,5 см. Для набору використовується шрифт Times New Roman, 14 кегль. Рядки вирівнюють за шириною, абзацний відступ 1 см; міжрядковий інтервал – полуторний.

Заголовки розділів необхідно розміщувати по центру рядка і набирати прописними літерами без крапки в кінці, без підкреслення. Переноси слів у заголовках не дозволяються.

Заголовки підрозділів слід починати з абзацного відступу і набирати рядковими літерами, крім першої прописної, без крапки в кінці.

Розміщують таблиці у тексті безпосередньо після посилання на них. Коли таблиця займає багато місця, тоді її виконують на окремій сторінці і розміщують відразу після тієї сторінки, де є посилання на неї. Над таблицею пишуть її назву, яка стисло характеризує значення зібраних у таблиці даних. Назву таблиці розміщують симетрично до тексту і розміщують справа над таблицею. Нумерують таблиці в межах розділу, номер таблиці складається з номера розділу та порядкового номера таблиці, відокремлених крапкою.

Ілюстрації (креслення, рисунки, графіки, схеми, діаграми, фотознімки) нумерують арабськими цифрами порядковою нумерацією в межах розділу.

Додатки оформлюють як продовження тексту навчальної книги, що позначаються прописними буквами української абетки (за виключенням Г, Є, З, І, Ї, Й, О, Ч, Ї).

Список літературних джерел є обов'язковим елементом ІНДЗ. Зміст списку дає уявлення про те, наскільки його автор зумів вивчити стан досліджуваної проблеми, а також наскільки він володіє інформацією щодо об'єкта й предмета власного дослідження.

До списку літератури до ІНДЗ включають тільки використані або цитовані інформаційні джерела. Розміщують список у кінці роботи, після загальних висновків.

Оформлення списку використаних джерел виконують одним із таких варіантів:

- 1) за алфавітом;
- 2) у послідовності першого згадування робіт.

Обсяг списку літературних джерел не враховується в загальну кількість обсягу роботи. Відомості про кожне літературне джерело записують відповідно до існуючих правил бібліографічного опису друкованих праць, встановлених стандартом: ДСТУ 358297 «Інформація та документація. Скорочення слів в бібліографічному описі».

3.3. Критерії оцінювання якості виконання ІНДЗ

Оцінювання ІНДЗ студентів із дисципліни «Соціальна опіка і піклування» відбувається за трьома напрямками:

1. За виконане теоретичне дослідження. Оцінюється зроблений аналіз літературних джерел, вміння самостійно викладати матеріал, використання категорій роботи з опікунства та піклування.

2. За пропозиційну частину. Оцінюється новизна, самостійність роботи автора, можливість практичного застосування розроблених засобів.

3. За доповідь. Оцінюється актуальність, практична значущість, особистий внесок автора дослідження, обґрунтованість, культура доповіді.

3.4. Перелік тем для здійснення реферативних досліджень

1. Історичні передумови виникнення інституту опіки та піклування.
2. Опіка як форма державної турботи про дітей, які залишилися без батьківського піклування.
3. Піклування як форма державної турботи про дітей, які залишилися без батьківського піклування.
4. Патронат як форма державної турботи про дітей, які залишилися без батьківського піклування.
5. Усиновлення як форма державної турботи про дітей, які залишилися без батьківського піклування.
6. Інституційні установи державної турботи про дітей, які залишилися без батьківського піклування, що підпорядковані Міністерству охорони здоров'я України.
7. Інституційні установи державної турботи про дітей, які залишилися без батьківського піклування, що підпорядковані Міністерству освіти і науки України.
8. Інституційні установи державної турботи про дітей, які залишилися без батьківського піклування, що підпорядковані Міністерству праці та соціальної політики України.
9. Опіка як форма державної турботи про недієздатних осіб.
10. Піклування як форма державної турботи про осіб з обмеженою дієздатністю.
11. Особливості виховання дітей-сиріт з особливими потребами (розумово-відсталі).
12. Особливості виховання дітей-сиріт з особливими потребами (з вадами фізичного розвитку).
13. Творче використання досвіду В.М. Сороки-Росинського щодо виховання дітей, позбавлених батьківського піклування.
14. Творче використання досвіду А.С. Макаренка щодо виховання дітей, позбавлених батьківського піклування.
15. Творче використання досвіду Т.С. Шацького щодо виховання дітей, позбавлених батьківського піклування.
16. Становлення піклування в історії української державності.
17. Зарубіжний досвід здійснення державної турботи про дітей, які залишилися без батьківського піклування (фостерна опіка).

18. Використання нормативної бази (актів) щодо функціонування прийомної сім'ї та захисту прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.
19. Нормативна база соціального супроводу прийомної дитини.
20. Зміст та напрями діяльності міжвідомчої комісії з підтримки сімейних форм опіки.
21. Робота спеціалізованої служби супроводу сімейних форм опіки.
22. Особливості психосоціального розвитку дітей, що виховуються в спеціальних закладах для дітей, позбавлених батьківського піклування.
23. Приймна сім'я тимчасового перебування для дітей з вадами розвитку як форма турботи про дітей, позбавлених батьківського піклування.
24. Роль християнства у розвитку соціальних традицій опікунства та піклування.
25. Історичний досвід здійснення опікунства та піклування в радянські часи.
26. Особливості роботи органів опікунства та піклування.
27. Зміст та організаційні основи роботи медико-соціальної комісії в сучасних умовах.
28. Досвід здійснення піклування про хворих на наркоманію та алкоголізм.
29. Досвід здійснення піклування про хворих на СНІД.
30. Етнокультурні традиції щодо здійснення опіки та піклування (Європейські країни/країни Сходу).

4. Модульна контрольна робота (аудиторна)

Модульна робота складається з 3 типів завдань, які відповідають трьом рівням складності.

Рівень I – стандартне застосування навчального програмного матеріалу за алгоритмами і зразками. На цьому рівні студенти мають знати основні соціальні поняття, залежності, класифікації, структури та виконувати завдання за відомими алгоритмами в стандартних ситуаціях. До завдань першого рівня відносяться теоретичне завдання і 10 тестових завдань закритого типу з вибором однієї правильної відповіді.

Теоретичне завдання потребує обґрунтованого і повного розкриття поставленого питання. За виконання завдання студент може отримати від 0 до 10 балів (правильна відповідь зі змістовним обґрунтуванням – 10 балів; недостатнє обґрунтування – 8 балів; правильна відповідь та неправильне або відсутнє її обґрунтування – 3 бали; відсутність відповіді або неправильна відповідь за будь-якого обґрунтування – 0 балів).

Тестові завдання закритого типу з вибором однієї правильної відповіді. Для кожного завдання запропоновано чотири варіанти відповіді, з яких лише один варіант відповіді правильний. Завдання з вибором відповіді вважається виконаним правильно, якщо в бланку відповідей позначена тільки одна правильна літера – правильна відповідь. За виконання завдання студент може одержати 0 або 4 бали.

Рівень II – застосування навчального програмного матеріалу в змінених і ускладнених ситуаціях. На цьому рівні студент повинен вміти використовувати набуті знання і вміння, аналізувати соціальні явища і процеси та робити обґрунтовані висновки. До завдань другого рівня відносяться завдання відкритого типу (задачі), які передбачають коротку відповідь. Завдання вважається виконаним правильно, якщо в бланку відповідей записаний хід розв'язання і правильна відповідь. За виконання задачі № 1-2 студент може одержати 0 або 15 балів (за кожну задачу).

Рівень III – застосування програмного матеріалу в нестандартних ситуаціях. На цьому рівні студент повинен вміти застосовувати набуті знання і вміння до розв'язування завдань високого рівня складності на основі нестандартного підходу з обґрунтуванням основних етапів розв'язання. За виконання завдання № 3 студент може одержати від 0 до 20 балів (правильна відповідь та її змістовне обґрунтування – 20 балів; невірні розрахунки, але наявність правильних формул, логіки розв'язання – 10 балів; правильна відповідь та неправильне або відсутнє її обґрунтування – 5 балів; відсутність відповіді – 0 балів).

Розподіл балів за рівнями:

Рівень	Формат завдань	Кількість	Максимальна кількість
--------	----------------	-----------	-----------------------

		завдань	балів	
			За кожне завдання	За всі завдання
I	Теоретичне завдання	1	10	10
	Багатовибіркові завдання	10	4	40
II	Відкриті завдання з короткою відповіддю (задачі)	2	15	30
III	Відкрите завдання з обґрунтуванням відповіді	1	20	20
Всього		14		100

5.Контрольні питання до екзамену з дисципліни «Соціальна опіка та піклування»

1. Соціальні складові опікунства та піклування.
2. Соціальні ситуації, за яких громадяни України потребують опікунства та піклування.
3. Види соціальної захищеності дітей і молоді.
4. Категорії осіб, які потребують піклування й опікунства.
5. Форми і методи забезпечення опікунства та піклування в службах соціальної роботи.
6. Форми і методи вирішення проблем опікунства та піклування.
7. Основні нормативні документи щодо здійснення діяльності з опікунства та піклування.
8. Структура та типологія опікунства та піклування у соціальній роботі.
9. Зміст і форми роботи установ і спеціалістів, які займаються опікунством і піклуванням.
10. Історичний досвід і традиції опікунства та піклування в Україні.
11. Роль народних традицій в опікуванні сиріт і хворих.
12. Соціально-правові засади опікунства та піклування в радянські часи. Етнічні особливості піклування.
13. Особливості правового забезпечення опікунства та піклування. Статті Конвенції про права людини і Конвенції про права дитини про забезпечення належного рівня опікунства та піклування про незахищені категорії населення.
14. Нормативно-правова система забезпечення опікунства та піклування в Україні.
15. Особливості роботи органів опікунства та піклування.

16. Основні підходи до забезпечення належного рівня опікунства та піклування в сучасних умовах.
17. Психологічні особливості категорій осіб, які потребують опікунства та піклування.
18. Соціальні причини безпритульності.
19. Види опікунства та піклування.
20. Система відомств і установ опікунства та піклування.
21. Система опікунства дітей, позбавлених батьківського піклування. Система соціального захисту прав дитини.
22. Юридичні підстави визначення опікунства та піклування.
23. Правові обов'язки опікунів і усиновителів.
24. Правові обов'язки патронатних вихователів.
25. Форми і методи підготовки опікунів до виконання своїх обов'язків.
26. Правові гарантії забезпечення належного рівня опікунства та піклування.
27. Умови припинення опікунства та піклування.
28. Соціальні програми опікунства та піклування у системі служб соціальної роботи.
29. Види соціальних технологій опікунства та піклування.
30. Види соціального сирітства.
31. Поняття про фостерні сім'ї.
32. Особливості поведінки осіб, які належать до груп ризику і хворих на наркоманію та СНІД.
33. Правила піклування про хворих на наркоманію і СНІД.
34. Обсерваційні служби короткострокового утримання дітей.
35. Види прийомних сімей (короткострокові, довгострокові, сім'ї-спеціалісти).
36. Патронат як форма державної турботи про дітей, які залишилися без батьківського піклування.
37. Історичні передумови виникнення інституту опіки та піклування.
38. Зарубіжний досвід виховання дітей, позбавлених батьківського піклування.
39. Виховання дітей-сиріт в державних інституційних закладах, підпорядкованих Міністерству освіти і науки України.
40. Виховання дітей-сиріт в державних інституційних закладах, підпорядкованих Міністерству охорони здоров'я України.
41. Виховання дітей-сиріт в державних інституційних закладах, підпорядкованих Міністерству праці та соціальної політики України.
42. Прийомні сім'ї.
43. Дитячі будинки сімейного типу.
44. Прийомні сім'ї, що виховують дитину з особливими потребами.
45. Поняття про подвійне опікунство.

6. Практичні завдання з курсу «Соціальна опіка та піклування»

1. Розробити проект роботи з сім'єю, якщо:

- батьки двох неповнолітніх дітей від'їжджають у довготривале відрядження;
- мати, що виховує двох дітей самостійно серйозно захворіла і потребує довготривалого лікування у стаціонарі;
- батьки дитини загинули в авіакатастрофі;
- батьки трьох дітей хворі на алкоголізм;
- батьки трьох дітей хворі на наркоманію;
- мати, що була ІВЛ-інфікована і сама виховувала дитину, раптом помирає;
- батьки дитини знаходяться під арештом;
- прийомні батьки не виконують обов'язків щодо виховання дитини, жорстоко з нею поводяться;

2. Розробити проект діяльності з соціальної адаптації:

- дитини-сироти до умов прийомної сім'ї;
- дитини-сироти до умов інтернатного закладу;
- дітей прийомних батьків до спільного проживання з усиновленою дитиною;
- прийомних батьків до здійснення функцій по вихованню прийомної дитини;
- прийомних батьків до виховання дитини-сироти з особливими потребами (з вадами розумового розвитку);
- прийомних батьків до виховання дитини-сироти з особливими потребами (з порушеннями слуху та мови);
- прийомних батьків до виховання дитини-сироти з особливими потребами (з порушеннями функції зору);
- прийомних батьків до виховання дитини-сироти з особливими потребами (туб-інфіковані та ВІЛ-інфіковані);
- дитини-інваліда до умов інтернатного закладу;
- безпритульної дитини до умов дитячого притулку.

3. Розробити проект соціального супроводу:

- молодій сім'ї, що взяла на виховання дитину (патронаж);
- дітьми, які виховуються в дитячому будинку сімейного типу;

- дитини-інваліда, що знаходиться в прийомній сім'ї тимчасового перебування;
- сім'ї, один з подружжя якої стає опікуном дитини-сироти;
- сім'ї, один з подружжя якої стає опікуном дитини, батьки якої позбавлені батьківського піклування;
- сім'ї, що усиновила дитину-інваліда;
- сім'ї з недієздатною особою;
- сім'ї з особою з обмеженою дієздатністю;
- сім'ї, до якої повернулася «дитина з вулиці».

7.Тестові завдання з курсу «Соціальна опіка і піклування»

1. *Комплекс засобів для створення нормального соціального середовища для життєдіяльності неповнолітніх, які не досягли 15 років, і громадян, визнаних судом недієздатними внаслідок душевної хвороби це:*

- А) соціальна опіка;
- Б) соціальна корекція;
- В)соціальна реабілітація;
- Г) соціальний супровід;

2. *Комплекс засобів для створення нормального соціального середовища для життєдіяльності неповнолітніх віком від 15 до 18 років і над громадянами, визнаними судом обмежено дієздатними внаслідок зловживання спиртними напоями або наркотичними засобами це:*

- А) соціальне піклування;
- Б) соціальна корекція;
- В)соціальна реабілітація;
- Г) соціальний супровід;

3. *Об'єктами соціальної опіки і піклування є:*

- А) неповнолітні діти, які внаслідок смерті батьків, позбавлення батьків батьківських прав, хвороби батьків чи з інших причин лишилися без батьківського піклування;
- Б) лише повнолітні діти, які внаслідок смерті батьків, позбавлення батьків батьківських прав, хвороби батьків чи з інших причин лишилися без батьківського піклування;
- В) діти та дорослі, які внаслідок смерті батьків, позбавлення батьків батьківських прав, хвороби батьків чи з інших причин лишилися без батьківського піклування;
- Г) діти дошкільного віку, які внаслідок смерті батьків, позбавлення батьків батьківських прав, хвороби батьків чи з інших причин лишилися без батьківського піклування;

4. *Суб'єктами соціальної опіки і піклування є:*

- А) державні адміністрації районів, виконавчі комітети міських та селищних рад;
- Б) опікуни, які хочуть всиновити дитину;
- В)обласні, міські, районні суди;
- Г) міські та селищні соціальні служби;

5. *Опіка і піклування встановлюються за:*

- А) місцем проживання особи, яка підлягає опіці чи піклуванню;
- Б) рішенням міської чи селищної ради;
- В)бажанням опікуна чи піклувальника;

Г) місцем розташування соціальної служби;

6. *Рішення про встановлення опіки чи піклування має бути виконано:*

А) не пізніше місячного строку з моменту, коли відповідний орган опіки і піклування дізнається про необхідність встановити опіку чи піклування;

Б) не пізніше тримісячного строку з моменту, коли відповідний орган опіки і піклування дізнається про необхідність встановити опіку чи піклування;

В) не пізніше шестимісячного строку з моменту, коли відповідний орган опіки і піклування дізнається про необхідність встановити опіку чи піклування;

Г) не пізніше п'ятимісячного строку з моменту, коли відповідний орган опіки і піклування дізнається про необхідність встановити опіку чи піклування;

7. *Діти-сироти – це:*

А) особи у віці до 18 років, у яких померли обидва або один із батьків;

Б) особи у віці до 14 років, у яких померли обидва або один із батьків;

В) особи у віці до 16 років, у яких померли обидва або один із батьків;

Г) особи у віці до 21 років, у яких померли обидва або один із батьків;

8. *Соціальний сирота – це:*

А) дитина, яка має біологічних батьків, але вони з якихось причин не займаються вихованням дитини і не дбають про неї;

Б) особи у віці до 18 років, у яких померли обидва або один із батьків;

В) дитина, яка має лише одного з батьків;

Г) дитина, яка має батьків, але у них немає економічної можливості утримувати її;

9. *Опіка встановлюється над дітьми, які не досягли віку*

А) 14 років;

Б) 18 років;

В) 16 років;

Г) 21 року;

10. *Піклування встановлюється над дітьми у віці від*

А) 14 до 18 років;

Б) 14 до 16 років;

В) 14 до 21 року;

Г) 12 до 18 років;

11. *Усиновлення – це:*

А) спеціальний захід захисту дитини, при якому юридично встановлюються родинні зв'язки між дитиною і людиною або подружньою парою, які не є його рідними батьком і матір'ю;

- Б) передача дитини людям, спроможним неї економічно утримувати;
- В) спеціальна акція, при якій люди, які не можуть мати дітей, беруть на виховання дитину з чужої сім'ї;
- Г) примусовий захід, при якому юридично встановлюються родинні зв'язки між дитиною і людиною або подружньою парою, які не є його рідними батьком і матір'ю;

12. *Державне піклування –це:*

- А) створення неусиновленій дитині (дитині-сироті) нормальних умов для її виховання та розвитку шляхом переміщення в спеціально створені для цього установи;
- Б) спеціальний захід захисту дитини, при якому юридично встановлюються родинні зв'язки між дитиною і людиною або подружньою парою, які не є його рідними батьком і матір'ю;
- В) примусовий захід, при якому юридично встановлюються родинні зв'язки між дитиною і людиною або подружньою парою, які не є його рідними батьком і матір'ю;
- Г) примусове переміщення дитини-сироти в спеціально створені для них установи;

**КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ З
КУРСУ «СОЦІАЛЬНА ОПІКА І ПІКЛУВАННЯ»**

Рівень	Бали за 12-ти бальною системою	Бали за 100- бальною системою	Критерії оцінювання відповіді	
			Теоретичні знання	Вміння
Початковий рівень знань «2» (рецептивно-продуктивний)	1	0-25 балів без права перескладання (для екзаменів та заліків)	Студент за допомогою викладача розпізнає соціальні явища на побутовому рівні, розпізнає окремі символи, однослівно відповідає на конкретні запитання „так” чи „ні”.	Студент намагається відповідати, однак потребує постійної консультації і контролю з боку викладача. З допомогою викладача намагається використати набуті знання для виконання найпростіших побутових завдань.
	2	26-49 балів	Студент з допомогою викладача однослівно відповідає на запитання, відтворює незначну частку питання в тому вигляді і в тій послідовності, у якій воно було розглянуте на лекції або консультації.	Студент вміє при постійному контролі і допомозі викладача виконати одне завдання побутового рівня.
	3	50-60 балів	Студент з помилками характеризує окремі соціальні поняття та явища. Володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу.	Студент вміє при постійному контролі і допомозі викладача у тестових завданнях співвіднести категорії, явища та їх властивості.
Середній рівень знань «3» (репродуктивний)	4	61-65 балів	Студент володіє матеріалом на початковому рівні, значну частину матеріалу відтворює на продуктивному рівні: з допомогою викладача відтворює словами, близькими до тексту лекції, означення соціальних термінів, правил, законів; частково відтворює текст підручника; у процесі відповіді допускає окремі відозміни навчальної інформації; ілюструє відповіді прикладами, що були наведені	Студент вміє правильно обрати й використати необхідні форми та методи; з допомогою викладача за інструкцією вміє виконати завдання і усно його пояснити.

Рівень	Бали за 12-ти бальною системою	Бали за 100- бальною системою	Критерії оцінювання відповіді	
			Теоретичні знання	Вміння
			на консультації	
	5	66-70 балів	Студент з допомогою викладача дає правильне визначення окремих соціальних понять, правил, законів; словесно описує соціальні явища, вказує на деякі їх властивості; відтворює всю тему або її основну частину, ілюструючи відповідь власними прикладами.	Студент вміє правильно виконати просте завдання, оформлюючи його без висновків; за інструкцією і з допомогою викладача намагається виконати багатоаспектні завдання з обґрунтуванням результату, у якому є помилки.
	6	71-74 балів	Студент з допомогою викладача свідомо відтворює тему лекції, ілюструючи її власними прикладами; розкриває суть соціальних понять, законів, допускаючи у відповідях незначні неточності; намагається співвіднести соціально-педагогічні явища з їх характеристиками; намагається застосувати окремі прийоми логічного мислення (порівняння, аналіз, висновок).	Студент вміє правильно виконати складне завдання, при потребі звертаючись за консультацією викладача, робить правильні обґрунтовані висновки; з допомогою викладача може зробити частковий аналіз і порівняння соціально-педагогічних явищ побутового рівня, висновки.
Достатній рівень знань«4» (конструктивно варіативний)	7	75-80 балів	Студент без помилок відтворює зміст питання, наводячи власні приклади; правильно розкриває суть соціальних понять та законів.	Студент здатний застосовувати вивчений матеріал на рівні стандартних (типових) ситуацій. Вміє самостійно розв'язувати типові соціально-педагогічні задачі, ситуації та ділеми; якісно зробити аналіз, порівняння,

Рівень	Бали за 12-ти бальною системою	Бали за 100- бальною системою	Критерії оцінювання відповіді	
			Теоретичні знання	Вміння
				висновки, при потребі звертаючись до викладача; користуватися додатковими знаннями для вирішення соціально-педагогічних.
	8	81-85 балів	Студент володіє навчальною інформацією, вміє зіставляти, узагальнювати та систематизувати інформацію під керівництвом викладача; аргументовано відповідає на поставлені запитання і намагається відстояти свою точку зору.	Студент уміє користуватися соціально-педагогічними законами для розв'язання задач; добирати необхідну додаткову інформацію для виконання типових завдань; аргументовано, посилаючись на закони, правила, пояснювати деякі соціально - педагогічні явища, що відбуваються в особистому житті та діяльності окремого суб'єкта соціальної роботи (підприємства, організації).
	9	86-90 балів	Студент вільно (самостійно) володіє вивченим обсягом навчального матеріалу, наводить аргументи на підтвердження своїх думок, використовуючи матеріали засобів масової інформації; може з допомогою викладача відповідати на питання, що потребують знання кількох тем.	Студент уміє самостійно розв'язувати типові економічні завдання, виправляти допущені помилки; за підказки викладача може розв'язувати завдання, що потребують знання декількох тем; використовувати різні джерела інформації, користуватися статистичним матеріалом; знаходити і висвітлювати практичне значення економічних знань для окремих суб'єктів.
Високий рівень знань «5» (творчий)	10	91-93 балів	Студент вільно володіє темою, має ґрунтовні економічні знання; вільно відповідає на запитання, що потребують знання кількох тем; оцінює окремі нові факти, явища, ідеї; судження його логічні й достатньо обґрунтовані; узагальнює і систематизує	Студент виявляє початкові творчі здібності: уміє працювати із спеціальною літературою (статистичні збірники, наукові журнали тощо); знаходить джерела інформації та самостійно використовує їх відповідно до цілей, які поставив

Рівень	Бали за 12-ти бальною системою	Бали за 100- бальною системою	Критерії оцінювання відповіді	
			Теоретичні знання	Вміння
			матеріал у межах навчальної теми; самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності.	викладач, свою відповідь ілюструє схемами, графіками, прикладами з життя; проводить самоперевірку виконаної роботи; може з не зовсім повним обґрунтуванням пояснити виконання завдань підвищеного (комбінованого) рівня.
	11	94-97 балів	Студент вільно висловлює власні думки і відчуття, визначає програму особистої пізнавальної діяльності, самостійно оцінює різноманітні економічні явища і фактори, виявляючи особисту позицію до них; без допомоги викладача знаходить джерела інформації і використовує одержані відомості відповідно до мети та завдань власної пізнавальної діяльності.	Використовує набуті знання в нестандартних ситуаціях, переконливо аргументує особисту життєву позицію, узгоджуючи її з загальнолюдськими цінностями.
	12	98-100 балів	Студент виявляє особливі творчі здібності, глибоко розуміє економічні закони і категорії; подає ідеї згідно з вивченим матеріалом, робить творчо обґрунтовані висновки; вміє аналізувати і систематизувати матеріали засобів масової інформації; визначає порядок особистої навчальної діяльності, самостійно оцінює її результати. Активно займається науково-дослідною роботою.	Студент самостійно розвиває власні обдаровання і нахили, вміє самостійно здобувати знання, сформулювати економічну проблему і визначити шляхи її розв'язання; вести дискусію з конкретного питання; розв'язувати і пояснювати розв'язки задач високої складності й соціальні явища, користуючись відповідними документами (законами, постановами, указами тощо).

Навчально-методичне видання

СЕЙКО НАТАЛІЯ Андріївна
СИТНЯКІВСЬКА СВІТЛАНА Михайлівна
КОТЛОВИЙ СЕРГІЙ Анатолійович

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

для студентів спеціальності 231 «Соціальна робота» з дисципліни
«Соціальна опіка і піклування»